

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра новітньої історії України

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Заступник декана з науково-педагогічної
та навчальної роботи
Тарас ПШЕНИЧНИЙ
_____ 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Історія комуністичного тоталітарного режиму:
становлення, еволюція, реалізація в Україні
для студентів

галузь знань **03 Гуманітарні науки**
спеціальність **032 Історія та археологія**
освітній рівень **Перший (бакалаврський)**
освітня програма **Історія України та культурна антропологія (з**
поглибленим вивченням іноземних мов)
вид дисципліни **обов'язкова**

Форма навчання	<u>денна</u>
Навчальний рік	<u>2022/2023</u>
Семестр	<u>6</u>
Кількість кредитів ECTS	<u>4</u>
Мова викладання, навчання та оцінювання	<u>українська</u>
Форма заключного контролю	<u>іспит</u>

Викладачі: канд. іст. наук, проф. Пивовар С.Ф.; канд. іст. наук, доц. Пижик А.М.

Пролонговано: на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

КИЇВ – 2022

Розробник(и): Пивовар С.Ф. канд. іст. наук, проф., професор кафедри новітньої історії України; Пижик А.М. канд. іст. наук, доц., завідувач кафедри новітньої історії України

ЗАТВЕРДЖЕНО

Завідувач кафедри новітньої історії України

(підпис)

(Андрій ПИЖИК)
(прізвище та ініціали)

Протокол № 12 від « 30 » 06 2022 р.

Схвалено науково-методичною комісією історичного факультету

Протокол від «26» серпня 2022 року № 1.

Голова науково-методичної комісії

(підпис)

(Наталія ТЕРЕС)

(прізвище та ініціали)

1. Мета дисципліни – формування системної уяви здобувачів освіти історичного факультету про основні етапи становлення, функціонування та припинення існування радянського тоталітарного режиму, розуміння студентами специфіки реалізації тоталітарної моделі в радянській Україні (УСРР/УРСР).

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни:

1. *Знати* сучасні методи історичного пізнання; історичний термінологічно-понятійний апарат; характер і особливості історичного процесу в Європі та Україні у ХІХ - на початку ХХ ст.

2. *Вміти* самостійно поглиблювати свої знання шляхом пошуку й опрацювання нової інформації з використанням сучасних технічних засобів; науково оцінювати роль суб'єктивних та об'єктивних чинників в історичному процесі, подіях і явищах.

3. Анотація навчальної дисципліни:

Навчальна дисципліна складається із 2-х блоків. У першому блоці вивчаються передумови та наслідки захоплення влади більшовиками в Росії у 1917 р., становлення радянської держави. Висвітлюються основні етапи створення СРСР, місце та роль Української СРР у радянському союзі; здійснення нової економічної політики, національно-державне будівництво, політична боротьба в більшовицькому керівництві і специфіка цих процесів у радянській Україні. Розглядаються механізми формування комуністичної тоталітарної системи, здійснення індустріалізації та колективізації, зовнішньополітична діяльність СРСР у 1920-1930-х рр.

Другий блок присвячений участі СРСР у Другій світовій війні, висвітленню еволюції комуністичного тоталітарного режиму в умовах війни та післявоєнний час. Аналізуються особливості функціонування тоталітарної економіки, політична боротьба після смерті Й.Сталіна. Розглядаються наростання кризових явищ в економіці, суспільно-політичному житті СРСР та Українській РСР, основні напрями зовнішньої політики СРСР; припинення існування комуністичного тоталітарного режиму.

4. Завдання (навчальні цілі) - здатність отримувати інформацію присвячену історії комуністичного тоталітарного режиму з різних історичних джерел та наукової літератури; формування вмінь студентів системно й історично аналізувати економічні, соціальні, політичні і національно-культурні явища і процеси, що відбувалися в комуністичній тоталітарній державі, визначати специфіку цих процесів в УСРР/УРСР; вироблення навичок компаративного бачення світових процесів у ХХ ст. і розуміння ролі СРСР в глобальних процесах; критичне усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами у минулому та на сучасному етапі.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання (за необхідності)	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
1.1	Знати історіографію, періодизацію і характеристики основних етапів історії комуністичного тоталітарного режиму	Лекція	Іспит, набрання не менше 60% балів	5%

1.2	Знати основні тенденції становлення та еволюції комуністичного тоталітарного режиму в конкретні історичні періоди	Лекція	Іспит, набрання не менше 60% балів	5%
1.3	Знати найважливіші факти, події та процеси історії комуністичного тоталітарного режиму	Лекція, семінарське заняття, самостійна робота	Робота на семінарському занятті; набрання балів на кожному семінарському занятті; Контрольна робота (тест), 60% правильних відповідей; Іспит, набрання не менше 60% балів	20%
2.1	Вміти всебічно розглядати проблему дослідження з використанням відповідних джерел і наукової літератури з історії комуністичного тоталітарного режиму	Семінарське заняття	Робота на семінарському занятті; набрання балів на кожному семінарському занятті; Іспит, набрання не менше 60% балів	25%
2.2	Вміти досліджувати життя та діяльність конкретних осіб у контексті їхньої історичної доби	Самостійна робота	Тест, 60% правильних відповідей Іспит, набрання не менше 60% балів	10%
2.3	Вміти робити висновки про результати діяльності осіб, спільнот та структур у конкретні історичні епохи	Семінарське заняття	Робота на семінарському занятті; набрання балів на кожному семінарському занятті Контрольна робота (тест), 60% правильних відповідей	10%
2.4	Вміти з'ясувати взаємозв'язок між історичними подіями, явищами, процесами, які відбувалися в СРСР та світі, формулювати власну думку, обґрунтовувати висновки та оцінки	Семінарське заняття	Робота на семінарському занятті; набрання балів на кожному семінарському занятті. Тест, 60% правильних відповідей Іспит, набрання не менше 60% балів	15%
4.1	Визначати наслідки перебування українських земель у складі СРСР, прослідкувати вплив радянського експерименту на сучасні процеси в Україні та світі	Лекція, семінарське заняття, самостійна робота	Робота на семінарському занятті; набрання балів на кожному семінарському занятті. Іспит, набрання не менше 60% балів	10%

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Результати навчання дисципліни	1.1	1.2	1.3	2.1	2.2	2.3	2.4	4.1
Програмні результати навчання								
1. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.	+	+	+			+		
2. Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.		+					+	+
6. Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.							+	+
7. Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах.	+				+			
9. Мати навички організації практичного вирішення питань історичної пам'яті та охорони матеріальної й нематеріальної культурної спадщини України.	+							+
11. Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.			+	+	+	+	+	+
15. Знати сутність та особливості українського державотворення в різні історичні періоди.		+	+	+	+	+	+	+

7. Схема формування оцінки.

7.1 Форми оцінювання студентів:

- семестрове оцінювання:

1. *Робота на семінарських заняттях*: РН1.3, РН2.1, РН2.3, РН2.4, РН4.1 - 40 балів/24 бали*.

2. *Самостійна робота 1 та 2 (тест)*: РН2.2, РН2.4 — 5 балів/3 бали* (для кожного блоку).

3. *Контрольна робота 1 та 2 (тест)*: РН1.3, РН2.3 — 5 балів/3 бали* (для кожного блоку).

*Максимальний бал / пороговий бал для отримання позитивної оцінки з відповідної форми контролю.

- підсумкове оцінювання:

- *форма оцінювання - іспит*;

- *максимальна кількість балів які можуть бути отримані студентом - 40 балів*;

- *результати навчання які будуть оцінюватись* – знання історіографії, періодизації і характерних рис основних етапів історії комуністичного тоталітарного режиму, основних тенденцій історичного розвитку СРСР в конкретні історичні періоди, найважливіших фактів, подій та процесів історії комуністичного тоталітарного режиму, вміння всебічно розглядати проблему дослідження, діяльність конкретних осіб з використанням відповідних джерел і наукової літератури з історії комуністичного тоталітарного режиму, з'ясувати взаємозв'язок між історичними подіями, явищами, процесами та демонструвати змістовні думки, обґрунтовані положення і висновки про них, визначати наслідки перебування українських земель у складі СРСР, прослідкувати вплив радянського експерименту на сучасні процеси в Україні та світі.

- форма проведення і види завдань – **письмовий іспит**, в білеті 4 запитання, які потребують розгорнутої відповіді (кожна відповідь на запитання оцінюється від 0 до 10 балів);
- Для отримання загальної позитивної оцінки з дисципліни оцінка за іспит **не може бути меншою 24 балів**.
- Студент не допускається до іспиту, якщо під час семестру набрав **менше ніж 36 балів**.

7.2 Організація оцінювання:

Оцінювання студентів здійснюється у двох формах: поточний контроль (робота на семінарських заняттях, тестування) і підсумковий контроль (іспит).

Загальна сума балів – 100 балів (із них, поточний контроль 60 балів; підсумковий контроль – 40 балів).

Блок 1. Передумови створення та становлення комуністичного тоталітарного режиму. СРСР та УСРР у 1920-1930-х рр.			Блок 2. Участь СРСР у Другій світовій війні. Комуністичний тоталітарний режим у 1945-1991 рр.			Іспит
30 залікових балів (максимум)			30 залікових балів (максимум)			40 балів максимум
Семінарські заняття	Самостійна робота	Контрольна робота (тест)	Семінарські заняття	Самостійна робота	Контрольна робота (тест)	
20 максимум	5 максимум	5 максимум	20 максимум	5 максимум	5 максимум	
12 мінімум	3 мінімум	3 мінімум	12 мінімум	3 мінімум	3 мінімум	24 бали мінімум

Перелік видів аудиторної роботи на семінарських заняттях та їх оцінка (в балах)

На семінарських заняттях оцінювання здійснюється за **12-ти бальною**, яка в подальшому переводиться в залікові бали. Результати роботи на семінарському занятті оголошуються студентам індивідуально після кожного семінарського заняття.

Види роботи на семінарському занятті	Максимальна кількість балів
Доповідь на семінарському занятті	5
Доповнення на семінарському занятті	3
Участь у дискусії на семінарському занятті	3
Узагальнення, підведення підсумку семінарського заняття	2
Письмова самостійна робота на семінарському занятті	5
Експрес-контроль на семінарському занятті	1

Таблиця переведення балів за роботу на семінарських заняттях у залікові бали.

Залікові бали	Набрана кількість балів (7 занять)	Залікові бали	Набрана кількість балів (8 занять)
20	81-84	20	92-96
19	77-80	19	87-91
18	73-76	18	82-86
17	69-72	17	77-81
16	65-68	16	73-76
15	61-64	15	69-72
14	57-60	14	65-68
13	53-56	13	61-64

12	50-52	12	57-60
11 балів і менше не зараховуються оскільки становлять менше 60%	Менше 50 балів набраних за роботу на семінарських заняттях не зараховуються оскільки становлять менше 60% і в залікові бали не переводяться	11 балів і менше не зараховуються оскільки становлять менше 60%	Менше 57 балів набраних за роботу на семінарських заняттях не зараховуються оскільки становлять менше 60% і в залікові бали не переводяться

САМОСТІЙНА РОБОТА

Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання ними як окремих тем програми дисципліни в цілому, так і деяких розділів тем. Перевірка рівня засвоєння матеріалу самостійно опрацьованих тем чи окремих розділів здійснюється у формі тестування на останній лекції з 1 та 2 блоків дисципліни. Самостійна робота студентів оцінюється в діапазоні від 0 до 5 балів.

Критерії оцінювання самостійної роботи у тестовій формі (від 0 до 5 балів):

12 запитань

- а) вірна відповідь на одне запитання – 1 бал;
- б) невірна відповідь – 0 балів.

Таблиця переведення тестових балів за самостійну роботу в залікові бали

Бали за самостійну роботу за результатами тестування	Залікові бали
11-12	5
9-10	4
7-8	3
5-6	2
3-4	1
0-2	0

КОНТРОЛЬНА РОБОТА

По завершенні вивчення кожного змістової частини студент пише контрольну роботу (тест). Участь всіх студентів в контрольному заході обов'язкова. Контрольна робота проводиться у письмовій тестовій формі і виконується на останній лекції із кожної змістової частини курсу. Максимальна кількість балів, яку можна набрати за контрольну роботу - 5.

Студент, який з поважної причини пропустив контрольну роботу, зобов'язаний надати відповідний документ і викладач за погодженням з деканатом призначає нову дату її проведення.

Критерії оцінювання контрольної роботи у тестовій формі: 24 запитання

- а) вірна відповідь на одне запитання – 1 бал;
- б) невірна відповідь, відсутність відповіді – 0 балів.

Таблиця переведення балів за модульний контроль у залікові бали

Бали за результатами тестового контролю	Залікові бали
21-24	5
17-20	4
13-16	3
9-12	2
5-8	1
0-4	0

ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Підсумковий контроль знань студентів у формі іспиту

Екзаменаційний білет з дисципліни «Історія СРСР» містить 4 питання, які оцінюються у діапазоні від 0 до 10 балів.

Критерії оцінок з окремих екзаменаційних завдань:

- глибоке, теоретично обґрунтоване, фактологічно наповнене розкриття питання – **9-10 балів;**
- розкриття питання з фактологічною аргументацією – **7-8 балів;**
- неповне розкриття питання – **4-6 балів;**
- висвітлення окремого аспекту питання – **1-3 бали;**
- відсутність відповіді з питання – **0 балів.**

Студент, який дав відповідь на всі питання екзаменаційного білету і набрав не менше 24 балів додає у свій актив певну суму балів, яка додається до балів набраних студентом за результатами поточного контролю.

Для студентів, які набрали сумарно меншу кількість балів ніж *критично-розрахунковий мінімум – 36 балів* необхідно у визначені викладачами дні пройти співбесіду з пропущених семінарських занять і лекцій з тим, щоб набрати критичний мінімум і допуститися до перескладання іспиту.

При простому розрахунку отримаємо:

	Блок 1	Блок 2	Іспит	Підсумкова оцінка
Мінімум	18	18	24	60
Максимум	30	30	40	100

7.3 Шкала відповідності оцінок

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план лекцій і семінарських занять

№	Назва лекції	Кількість годин		
		Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
Блок 1. Передумови створення та становлення комуністичного тоталітарного режиму. СРСР та УСРР у 1920-1930-х рр.				
1.	Вступ. Термінологія, історіографія, основні групи джерел. Історична політика в тоталітарній комуністичній державі. Декомунізація в Україні	2		
2.	Тема 1. Витоки тоталітаризму. Встановлення більшовицької диктатури. Окупація українських земель	4	6	8
3.	Тема 2. Утворення СРСР. Місце УСРР у радянській державі.	2	2	6
4.	Тема 3. Становлення комуністичного тоталітарного режиму. Суспільно-політичні, соціально-економічні та національно-культурні процеси в СРСР та УСРР/УРСР у 1920—1930-х рр.	4	4	8
5	Тема 4. Курс на світову комуністичну революцію. Зовнішньополітична діяльність СРСР у 1920—1930-х рр.	3	2	6
	Підсумкове тестування	1		
Блок 2. Участь СРСР у Другій світовій війні. Комуністичний тоталітарний режим у 1945-1991 рр.				
6.	Тема 5. Комуністична тоталітарна держава у роки Другої світової війни.	6	6	8
7.	Тема 6. Відбудова і основні напрямки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку СРСР та УРСР у 1945-1964 рр.	2	4	6
8.	Тема 7. Соціально-економічне, суспільно-політичне і культурне життя в СРСР та УРСР у 1965—1991 рр.	2	2	6
9.	Тема 8. Зовнішньополітична діяльність СРСР у 1945—1991 рр.	2	2	6
10.	Тема 9. Комуністичний тоталітарний режим на завершальному етапі свого існування. Відновлення незалежної української держави.	1	2	6
	Підсумкове тестування	1		
	Всього за семестр	30	30	60

Загальний обсяг 120 год., в тому числі:

Лекцій – 30 год.

Семінари – 30 год.

Самостійна робота - 60 год.

9. Рекомендована література та джерела:

Основна:

1. Білокінь С.І. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР (1917-1941рр.): джерелознавче дослідження / С. І. Білокінь; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. - К.: [б.в.], 1999. - 447 с. - Т. 2. - 2013. - 1065 с.
2. Верт Н. Історія Радянської держави. 1900-1991: Пер. з фр. Навчальний посібник. – Рівне: Видавнича агенція «Вертекс», 2001 - 480 с.
3. Зовнішня політика СРСР. Збірник документів і матеріалів (1917–1939) / [упоряд. С. Ф. Пивовар, А. М. Пижик]. - Ніжин: Лисенко М. М. [вид.], 2019. - 623 с.
4. Історія СРСР: Збірник документів і матеріалів (1917-1991). / Упорядник С.Ф. Пивовар. – К.: Академвидав, 2017. – 352 с.
5. Кульчицький С.В. Червоний виклик: історія комунізму в Україні від його народження до загибелі / С. Кульчицький. - К.: Темпора, 2013. - Кн. 1. - 2013. - 503 с.; - Кн. 2. - 2013. - 627 с.; - Кн. 3. - 2013. - 386 с.
6. Маля М. Радянська трагедія: історія соціалізму в Росії 1917–1991 / Пер. з англ. – К.: Мегатайп, 2000. – 608 с..
7. Плохій С. Остання імперія. Занепад і крах Радянського Союзу / [пер. з англ. Я. Лебеденка, А. Сагана]. - Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2019. - 506 с.
8. Політична історія України ХХ століття : у шести томах / І. Ф. Курас. - К. : Вид-во "Генеза", 2003. - Т. 3. Утвердження радянського ладу в Україні (1921-1938) - 448 с.; Т. 4. Україна у Другій світовій війні (1939-1945). - 584 с.; Т. 6. Від тоталітаризму до демократії (1945-2002). - 696 с.
9. Україна і Росія в історичній ретроспективі: нариси: В 3 т. / відп. ред. В. А. Смолій ; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. - К.: Наукова думка, 2004. - Т. 2 : Радянський проект для України / В. А. Гриневич [и др.]. - 528 с.
10. Шліхта Н. Історія радянського суспільства. Курс лекцій. 2-ге вид., переробл. і доп. – Х.: Акта, 2015. – 252 с.

Додаткова:

1. Арндт Ханна. Джерела тоталітаризму. / Х. Арндт; пер. з англ. В. Верлока, Д. Горчаков. - 2-ге вид. - К. : Дух і літера, 2005. - 584 с.
2. Бадзьо Ю. Право жити: Україна в складі СРСР, людина в системі тоталітарного соціалізму / Ю. Бадзьо. - К.: Таксон, 1996. - 400 с.
3. Брицький П.П. Утворення СРСР: радянський стереотип та історико-правова дійсність / П. П. Брицький, Є. П. Юрійчук ; Товариство "Знання". Чернівецька обласна організація. - Чернівці: Знання, 2002. - 46 с.
4. Засудження комуністичного та націонал-соціалістичного тоталітарних режимів в українському законодавстві / [упоряд.: С. Т. Грабовий, В. Б. Салук] ; Тернопіл. обл. центр охорони та наук. дослідж. пам'яток культур. спадщини. - Тернопіль : Терно-граф, 2019. - 59 с.
5. Захаров Є.Ю. Засудження злочинів комуністичного режиму СРСР / Є.Захаров; [Харк. правозахисна група]. - Х. : Права людини, 2013. - 318 с.
6. Іваненко В.В. Історія радянської держави (1917-1991 рр.): навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / В. В. Іваненко [та ін.] ; Дніпропетровський національний ун-т. - Д. : Видавництво ДНУ, 2007. - 576 с
7. Колесник В. Ф., Пижик А. М. Україна в 1920-1930-ті роки: навчальний посібник для студентів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів / В. Ф. Колесник, А. М. Пижик. – К., 2010. – 312 с.
8. Кульчицький С.В. Історичне місце української радянської державності / С. В. Кульчицький ; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. - К. : [б.в.], 2002. - 64 с.
9. Кульчицький С.В. Російська революція 1917 року: новий погляд / С. В. Кульчицький. - К.: Наш час, 2008. - 79 с.

10. Кульчицький С.В. Росія і Україна в перший рік після повалення самодержавства: деконструкція більшовицького міфу про революцію / С.Кульчицький ; [відп. ред. В. Смолій] ; НАН України, Ін-т історії України. - Київ : Ін-т історії України НАН України, 2021. - 243 с.
11. Ліфтон Р.Дж. Технологія "промивки мізків": психологія тоталітаризму: [пер. з англ.] / Роберт Джей Ліфтон. - Харків : Віват, 2015. - 414 с.
12. Мельник І.А. Міжнаціональні відносини: радянський експеримент та історичні реалії / І. А. Мельник. - К. : Либідь, 2006. - 468 с.
13. Ніколаєв І.С. Комуністичне єдиновладдя в УСРР у 1920-х рр.: історико-правовий аспект / Ігор Ніколаєв; Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. - Миколаїв : Швець, 2013. - 437 с.
14. Окіпнюк В.Т. Радянські органи державної безпеки в Україні в період панування тоталітарного режиму (1929-1953 рр.). / В. Т. Окіпнюк ; Нац. акад. Служби безпеки України. - Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. - 415 с.
15. Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ-ХХ ст.: історичні нариси / Д. В. Архієрейський [та ін.]; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. - К. : Наукова думка, 2002. - 950 с.
16. Рибак І. В. Новітня історія Росії радянської доби (1917-1991 рр.): навч. посібник / І. В. Рибак; Кам'янець-Подільський держ. ун-т. - Вид. 3-тє. - Кам'янець-Подільський: Абетка, 2007. - 287 с.
17. Скоморовський В.Б. Історико-правова характеристика створення і ліквідації СРСР: монографія / Скоморовський В. Б; Івано-Франків. ун-т права ім. Короля Данила Галицького. - Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2014. - 410 с.
18. Троян С.С. Соціально-політичні процеси в Росії та СРСР у 1901-1945 роках: навч. посіб. / С. С. Троян ; Чернівецький держ. ун-т ім. Юрія Федьковича. - Чернівці: Рута, 2000. - 112 с.
19. Україна радянська. Ілюзії та катастрофи "комуністичного раю", 1917-1938 роки. / [Г. Єфіменко, Я. Примаченко, О. Юркова ; під заг. ред. Г. Єфіменка]. - 2-ге вид. - Харків : Книжковий Клуб "Клуб Сімейного Дозвілля", 2018. - 352 с.
20. Ченцов В.В. Політичні репресії в Радянській Україні в 20-ті роки / В. В. Ченцов ; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України НАН України. - Вид. 2-ге. - Д. : АМСУ, 2010. - 479 с.

10. Додаткові ресурси:

1. <http://www.rada.gov.ua> – Верховна Рада України
2. <http://www.president.gov.ua> – Президент України
3. <http://novitukr.history.knu.ua/> - кафедра новітньої історії України
4. <http://history.org.ua/> - Інститут історії України НАН України
5. <http://archeos.org.ua> – Інститут української археології та джерелознавства імені М. М. Грушевського
6. <http://ipiend.org.ua> – Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України
7. <http://uinp.gov.ua> – Український інститут національної пам'яті